

FOLYÓIRATSZEMLE 1936.

II.

(Rövidítések: *AB*: Archives et Bibliothèques, Paris, II. évf. — *ABM*: Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique, Bruxelles, XIII. évf. — *B*: La Bibliofilia, Firenze, XXXVIII. évf. — *BB*: Bulletin du Bibliophile, Paris, XV. évf. — *BCb*: Bibliothèque de l'École des Chartes, Paris, XCVII. évf. — *BNY*: Bulletin of the New York Public Library, XL. évf. — *LAR*: The Library Association Record, London, XXXVIII. évf. — *LJ*: The Library Journal, New York, LXI. évf. — *LQu*: The Library Quarterly, Chicago, VI. évf. — *Pb*: Philobiblon, Wien, IX. évf. — *RB*: Revue des Bibliothèques, Paris, XLVI. évf. — *ZBF*: Zeitschrift für Bücherfreunde, Leipzig, XL. évf. — *ZBW*: Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig, LIII. évf.)

13. A személyzet. Státus és szolgálati beosztás.

R. L. W. COLLISON: Town and country. (LAR. 593: városi és vidéki könyvtárosok státusbeli és szolgálati viszonyai.)

W. POLLITT: Library staffs. (LAR. 290.)

W. G. FRY: Library staffs with special reference to large public library systems. (LAR. 281: az angol könyvtárak az amerikaiakhoz képest a személyzet tekintetében rosszul állanak. A nyilvános könyvtárak közül csak 4, a birminghami, a glasgowi, a liverpooli és a manchesteri Nyilvános Könyvtár személyzete haladja meg könyvtáranként a 270 főt. Hét-nyolc más vidéki nagy könyvtárnak a személyzeti létszáma egyenként már csak 100—200 fő között változik. Emiatt számos könyvtárnak még mindig nincs szakkatalógusa, a rendelkezésre álló személyzet alig tudja a napi forgalmat lebonyolítani, mindenütt vannak restanciák. A fiókok kooperációjában zökkenők mutatkoznak, az igazgató kénytelen lavirozni. Fizetéstelen voluntörök ideiglenes igénybevételét ajánlja. E javaslat fölött az angol könyvtároskongresszuson vita támadt, melynek során I. D. COWLEY ellenezte a fizetéstelen munkaerők alkalmazását.)

L. M. BUKER: The accessibility of the chief. (LJ. 483. az igazgató nem foglalkozhatik részletekkel; idejét leginkább az veszélyezteti, hogy a könyvtár tisztviselői triviális ügyekkel keresik fel. A titkári szolgálatban tapintatosan, de egyúttal erélyesen kell számontartani a határidők betartását.)

J. J. GILLET: The training of library staffs. (LAR. 304.)

E. HITT: Advantages of a classified service in libraries. (LJ. 663.)

J. P. DANTON: The faculty, the librarian and book selection. (LJ. 715: egyetemi könyvtárakban könyvtáros és egyetemi tanárok viszonya egymáshoz, különösen könyvrendelések tekintetében.)

L. KLAIBER: Das Referatensystem. (ZBW. 69: a Handbuch der Bibliothekswissenschaft II. kötetében E. GRATZL, valamint ennek bírálója, W. SCHULTZE a ZBW. 1934. évfolyamában (271) a szakreferensrendszer ellen

nyilatkozott. Tény, hogy ez a nagy könyvtárakban megbukott. Először a bécsi Udvari Könyvtár (ma Nemzeti Könyvtár) vezette be 1906-ban, 21 szakra, melyek mindegyikére legalább egy referenst jelölt ki. Abba hagyták. Hasonlóképpen csak kísérlet maradt a berlini Királyi (ma Állami) Könyvtárnál. De KLAIBER, miként LETH is, kisebb könyvtárakban helyénvalónak véli s arra hivatkozik, hogy a stuttgarti Országos Könyvtárban, valamint a tübingai és freiburgi Egyetemi Könyvtárakban bevált. Ott is mutatkozott ugyan a főhibája, t. i., hogy nem szabályozható pontosan s valóban, a szabályzatát egyik könyvtár sem tudta kidolgozni, de ha a könyvtárnak elegendő tudományos személyzete van, a gyakorlatban sok előnnyel jár. A referens nemcsak a szakjába tartozó könyvek megrendeléséről gondoskodik, hanem beérkeztek után ő katalogizálja, számozza és szakozza is őket, a maga szakjában ő látja el a felvilágosító szolgálatot, sőt az olvasóterem megfelelő szakát is neki kell rendeznie és színvonalon tartania.

R. S. ESTES: A challenge to college librarians. (LJ. 145.)

14. Könyvtárosképzés.

E. LEIPRAND: Fragen der Ausbildung für den wissenschaftlichen Bibliotheksdienst. (ZBW. 490: fontos, hogy a könyvtárosjelölt szakírói munkát is kifejtse, mert a könyvtárban dolgozó kutatók szükségletei iránt csak akkor lesz érzéke, ha ő maga is kutató.)

H. E. HOWE: Traits of the ideal and the potential librarian. (LQu. 111.)

M. M. HOSTETTER: The academic training of the librarian. (LJ. 139.)

C. J. WILL: That letter of application. (LJ. 133.)

D. WAPLES: Graduate thesis accepted by Library Schools in the U. S. 1933—1935. (LQu. 74: a hat amerikai könyvtárosiskolában elfogadott 114 disszertáció címe témacsoportok szerinti felsorolásban.)

J. H. WELLARD: „And what did I learn?” (LAR. 419: a cikkíró elvégezte a chicagói Library School kétévi tanfolyamát. Összefoglalja a tapasztalatait.)

A francia könyvtárosi vizsgatörvényt ismerteti AB. 162, az École des Chartes könyvtárosvizsgájának tárgyait és kérdéseit pedig BCh. 443.

Az angol és amerikai könyvtárosképzést ugyancsak AB. 77.

Az angolt LAR. 219, általában a LAR. foglalkszik legtöbbet a könyvtárosképzéssel, minden számában közöl róla tudósításokat. Külön cikkben tárgyalja a londoni könyvtárosiskolát E. E. SMART: The School of Librarianship. (LAR. 5.)

A vizsgaeredményekről tájékoztat LAR. 499. (Examinations results: a hét különböző fokú vizsgára 1192 jelöltet bocsátottak, 412 sikerrel tette le, 780 visszavetettet. A könyvtártudományi tárgyakból 7 végzett dícsérettel, 350 kielégítően. A legjobb eredmények a nyelvvizsgákon voltak: 5 kitűnő, 10 dícséret, a többi kielégítő.)

A londoni egyetem könyvtárosiskolájának az 1934—35. tanévben 70 hallgatója volt, köztük 65 egyetemet végzett diplomás, 48 nő. A 70-ből a vizsgát sikerrel letette 56. (AB. 151.)

A L'École de paléographie et de diplomatique de la cité du Vatican működéséről tájékoztat CH. SAMARAN. (BCh. 463.)

Ankarában 1936. január 6-án kezdődött a török földművelésügyi minisztérium védnöksége alatt a háromhavi könyvtárstanfolyam 25 hallgatóval (köztük 5 nő), kiknek legalább kétévi könyvtárosi gyakorlattal kellett bírniuk. A tanfolyam igazgatója FALKE német titkos tanácsos, ankarai egyetemi tanár. A tanfolyam elméleti és gyakorlati órákra oszlott, színhelye az állatorvosi főiskola könyvtára volt, az előadások német és török nyelven folytak, írásbeli és szóbeli vizsga zárta le. (ZBW. 273.)

15. Könyvtárosegyséletek.

A nemzeti könyvtárosegyséletek működéséről és kongresszusaikról számos közlés tájékoztat. A franciáról az AB. 80., a belgáról az ABM. 61. és 124., a németről a ZBW. 592., az angolról a LAR. minden számában, de főként a 2., 93. és 177., az amerikairol a L.J. 272. lapján olvastunk beszámolót vagy tájékoztatót.

A jugoszláv könyvtárosok egyesülete a belgrádi közművelődési minisztérium felszólítására kidolgozta a jugoszláv könyvtárügy rendezéséről szóló törvényjavaslatot.

A hollandiai könyvtárskongresszus a dotációk leszállítása miatt tervet fogadott el a könyvtárak könyv- és folyóiratbeszerzéseinek kooperáció útján történendő megszervezéséről s egyúttal a rendkívül megnövekedett kölcsönzési forgalom kiegyenlítéséről. A kölcsönzési és általában a használati forgalom feltűnő emelkedését a német emigránsok okozták. Miattuk az amsterdami Egyetemi Könyvtár már nem meri az új szerzeményeket, mint eddig, nyílt asztalokon bemutatni, hanem zárt tárlók üvege alatt állítja ki őket.

A varsói nemzetközi kongresszus tárgyalásairól szóló beszámoló (BULTINGAIRE: Comité international des bibliothèques, IX. session, Varsovie, 31 mai—2 juin 1936 : AB. 70. és H. A. KRÜSS: Bericht über die Tagung des Internationalen Bibliotheks-Ausschusses Warschau—Krakau, 1936 : ZBW. 566.) szokottan optimisztikusos, olvasóik viszont általában szkeptikusak lesznek. A tárgyalások az egység jegyében folytak: egységes könyvtári statisztika, egységes katalogizáló szabályok, egységes szabványalak, a könyv- és folyóirattermelésben, a nemzetközi kölcsönzés egységes szabályozása, egységes folyóiratárak, egységes eljárás a dokumentációban és szoros együttműködés a hágai Institut International de Documentationnal...

16. Könyvtártípusok.

W. SCHUSTER: Neue Aufgaben der wissenschaftlichen Stadtbibliotheken. (ZBW. 542: a drezdai könyvtárskongresszuson tartott előadásában a városi közkönyvtárak feladatait abban jelöli meg, hogy gyűjtsék a várossal és a hozzátartozó vidékkel kapcsolatos irodalmat, továbbá azt az irodalmat, melyre a város tudományos- és tanintézeteinek szüksége van. Az állományból csak az utolsó száz év folyamán megjelent könyvek adhatók kölcsön, minden egyéb a praesensállományhoz tartozik. A könyvtár csak használati díj fizetése ellenében használható, s ennek magasabbnak kell lenni, mint a népkönyvtárak használati díjának. Szabadjegyet azok kapnak, akik hatóságuk megbízásából hivatalos célra használják a könyvtárt.)

W. SCHUSTER: Das neue deutsche Volksbüchereiwesen. (ZBW. 144.)

E. M. WITMER: School Library studies and research. (LQu. 382.)

E. E. WILLIAMS: Introducing the University Library. (LJ. 677.)

E. W. PARKER: The Public Library. Its place in the industrial life of London. (LAR. 475.)

M. L. CAZAMIAN: Bibliothèques enfantines. (AB. 137.)

17. Az egyes államok könyvtárügye.

J. D. COWLEY (The libraries of Central Europe: I. Czechoslovakia, II. Hungary, III. Austria: LAR. 387., 597.) az angol könyvtárosegységlet megbízásából tanulmányozta Közép-Európa könyvtárait s beszámolójában érdekesen mondja el, mit hogyan lát nálunk egy vezető angol könyvtáros? Csehszlovákiában a könyvtárak a közoktatásügyi minisztérium szigorú felügyelete alatt állanak s ezért a szervezetük mindenütt egyforma, a porosz instrukciót

követő katalogizáló szabályzatot minden könyvtár egyformán követi, sőt — s ez kellemetlen látvány volt — az utolsó tíz év szerzeményeit mindenütt egyformán mosható fekete vászonba kötötték. A beszerzésekre vonatkozólag a minisztérium könyveket ajánló listákat küld nekik, kedvezményeket biztosít számukra az ebben felsorolt könyvek megrendelésénél, de egyébként a könyvtárak megrendeléseiket szabad mérlegelésük szerint intézhetik. — Magyarországon az állami felügyelet távolról sem oly szigorú. Csak a népkönyvtárak vannak a könyvbeszerzés tekintetében megkötve s csak azt szerzhetik be, amit a miniszter által kijelölt bizottság megenged. Könyvtárosképzés, könyvtárosdiploma nincs, de már van rá törvény, készülnek a bevezetésére. A szellemi munkanélküliség enyhítésére ideiglenesen foglalkoztatott diplomásokat osztanak be a könyvtárakhoz. A használati statisztika meglepően kis könyvtári forgalomról s különösen kevés kölcsönzésről tanuskodik. Ez azért van, mert a magyarok maguk vesznek könyveket, a magánkönyvtárakat szívesebben használják, mint a közkönyvtárakat. S valóban, Budapesten rengeteg könyvkereskedés van, különösen kicsinyek, aránylag több, mint bárhol másutt. Azután, a magyarok napi három órát kávéházban töltenek el, a hírlapokat és folyóiratokat ott olvassák s ezzel nagy mértékben tehermentesítik a könyvtárakat. — Ausztriában az állami felügyelet még lazább, mint Magyarországon. Míg a népkönyvtárak az államnak csak atyai jóindulatát s némi anyagi támogatását élvezik. Az állami tudományos közkönyvtárak évente mindössze 381.000 silling dotációt kapnak, de az állam lehetővé teszi számukra a csere útján való beszerzést, amennyiben a kötelepéldánytörvény értelmében az illetékes tartományi körzetben megjelent könyvekből 2—3 példány illeti őket s ezeket felhasználhatják cserére. Ezenkívül évi 5—10 sillinges könyvtárhasználati díjakat szedhetnek s ezek együttes összege meghaladja az évi 45.000 sillinget. Tudományos közkönyvtár tisztviselője csak az lehet, akinek állami könyvtárosdiplomája van. A vizgára bocsáthatók száma azonban korlátozott s arányban áll a megüresedések számával. A katalogizálásban mindenütt egységesen követik a porosz instrukciót, a legtöbb könyvtár igénybe veszi a porosz Titeldruckot. A népkönyvtárak nem állami vagy városi, hanem egyesületi intézmények, mint Amerikában. Kis állami vagy hatósági támogatást kapnak, inkább egyes cégek és részvénytársasági vállalatok tartják fenn őket s valamennyi elvből csekély használati díjat szed. Csak a szegény népréteg használja őket, de ez aztán meglepően élénken. A jobbmódúak, mint Magyarországon, maguk vesznek könyvet. A népkönyvtárak sokkal kellemesebb benyomást keltenek, mint a cseh és magyar hasonló intézmények: barátságosan dekorált termek, színes bútorok, vidáman élénk kötések. A könyvtárosság itt mellékfoglalkozás, tanítók, gyári tisztviselők űzik, de kurzusokon képezik őket s könyvtárosvizsgát kell tenniük. Az állam, miként Magyarországon, foglalkoztatott diplomásokat bocsát rendelkezésükre. A népkönyvtárak erősen látogatottak s rengeteg nagy a számuk. Bécsben úgyszólván minden utcasarkon van népkönyvtár.

M. M. GREEN: (Current views: LAR. 614.) egy angol cserekönyvtáros németországi tapasztalatait mondja el. Miután a cserekönyvtárosok csere-szolgálatuk idejére egymás fizetéséből élnek, szóval a fizetésükben is cserélnek, mindenekelőtt az lepte meg, mennyivel kisebb a német könyvtárosok fizetése, mint az angoloké. A német könyvtárigazgató annyit kap, mint az angol könyvtári segédtitkár. A német könyvtárban az olvasó csak közvetve jut a könyvhöz, a személyzet igénybevételeivel, míg Angliában az olvasótermi könyveket maga veheti le a polcra, sőt válogatás végett beengedik a raktárba is. Miután Németországban nem léphet be a raktárba, nem tartják fontosnak, hogy a könyvek szakok szerint legyenek felállítva. A németek igen fogékonyak a technikai berendezések iránt. Felszerelésük a legmodernebb. Szenvedéllyel katalogizálnak és szakoznak, rendkívül módszeresek s ezt a természeti adottságukat a hosszú és alapos kiképzésük még fokozza. A könyv-

tár közönsége fegyelmezett, de nem oly önálló, mint az angol s szereti magát rábízni a könyvtárosra.

M. K. KRISTOFFERSEN: (Danish public libraries: LJ. 726.) a dán könyvtárügyet ismerteti. Dániának 3,700.000 lakosára 858 közkönyvtár esik. Ezek évenként átlagban 9,100.000 kötetet adnak kölcsön. A könyvtárak szoros egységbe vannak foglalva, a kopenhágai Királyi és Egyetemi Könyvtárakon kívül van 29 kerületi központi könyvtár s ezek alá 45 városi és 750 kisvárosi és falusi könyvtár tartozik. Valamennyinek főtevékenysége a kölcsönzés, — a dánok odahaza szeretnek olvasni. Bármelyik falusi könyvtárban bármelyik dán könyvtár állományába tartozó könyvet lehet kérni, — elhozzatják számára. Az összes könyvtárak állományát egy közös bibliográfiai központ tartja nyilván s ez, ha a keresett könyv Dániában nem volna meg, közvetíti a kölcsönkérést a két másik skandináv állam központi nyilvántartó szerveihez.

W. C. HAYGOOD (Libraries in the Union of Socialist Soviet Republics: LJ. 435.) Szovjetorszag könyvtárügyét jellemzi. A könyvtár az új társadalom „dinamikus erőforrása”. Az egész könyvtárhálózat erős egységes irányítás alatt áll. Könyvvásárlás nincs, a könyvtárak csak kötelepéldányt kapnak, de azt bőven, több példányban. Ez némileg megérteti a könyvtárak milliós fantasztikus példányszámát. Központi állami könyvkiadóhivatal, központi bibliográfiai intézet, központi katalogizáló intézet, mely a könyvtárakat nyomtatott címkartonokkal látja el, s maguk a könyvtárak: egymással szorosan összefüggő szervek. A technikai szervezést jónévvű amerikai könyvtárosok végezték el.

K. T. WU (Library progress in China: LJ. 950.) meglepő adatokkal igazolja, hogy céltudatos könyvtárpolitikával mily gyorsan lehet nagy eredményeket elérni. Kínában az első nyilvános könyvtárt csak 32 évvel azelőtt, 1905-ben alapították, mégpedig Hunanban. Négy évvel később, 1909-ben, a közoktatásügyi kormány megalkotta az első könyvtárörvényt. A könyvtárak elé a kínai irodalom gyűjtését és megőrzését, a külföldi irodalomnak pedig a népművelés és tudományos kutatás céljából való közhasználatba bocsátását tűzte ki célul. A közkönyvtárak száma 20 év alatt, 1925-ig, 552-re s további 10 év alatt, 1935-ig, 2818-ra szökött fel. Ezek közül 933 nyilvános közkönyvtár, 1002 népkönyvtár, 497 iskolai könyvtár, 377 szakkönyvtár és 9 európaiak és amerikaiak számára létesített közkönyvtár. Miután a könyvtárügy ilyen fiatal, a könyvtárpételek modernnek. Az 1931-ben megnyitott pekingi Nemzeti Könyvtár felépítése 1,300.000, a most építés alatt álló nankingi Központi Könyvtáré 1,500.000 dollárba került. A legnagyobb a pekingi Nemzeti Könyvtár, állományá meghaladja az 500.000 kötetet. Hét másik könyvtáré több, mint egyenként 200.000, számos másé pedig több, mint 100.000 kötet. A pekingi könyvtárak közös központi címjegyzéket adtak ki s az ebben felsorolt európai könyvcímek száma körülbelül 500.000. A könyvtárak tisztviselői csak olyanok lehetnek, kik az 1920-ban alapított két évfolyamos könyvtárosiskolát elvégezték. A könyvtárak közti együttműködést a könyvtárak közös (kínai és angol nyelven megjelenő) folyóirata, bibliográfiai kiadványok, a könyvtárosegyesület, a gyűjtőkörrelhatárelés, a könyvtárak közti kölcsönzés szabályozása és a bibliográfiai felvilágosító központ biztosítja.

18. Könyvtártörténet és egyes könyvtárak ismertetése.

Olvasóink figyelmét különösen az itt következő két első ismertetésre hívjuk fel; az első a British Museum páratlan szervezetségéről, a másik az oslói Egyetemi Könyvtár adrémberevezéséről ad érdekes képet.

E. ROTHE: Die Bibliothek des British Museum. (ZBW. 681.)

O. KLOSE: Bericht über meinem Aufenthalt als Austauschbibliothekar an der Universitätsbibliothek Oslo. (ZBW. 255.)

G. HEERLING: The new Public Library at the Hague. (LAR. 58.)

- V. CAMERANI: The new National Central Library at Florence. (LAR. 105.)
 S. JACKA: The Central Library Office, London. (LAR. 335.)
 MLLE C. ADAM: La salle des périodiques à la Bibliothèque Nationale de Paris. (LAR. 604.)
 R. OFFOR: The Brotherton Library of the University of Leeds. (LAR. 501.)
 E. J. CARTER: Viipuri Library, Finland. (LAR. 415.)
 H. RICHTER: Aus der Geschichte der Sächsischen Landesbibliothek Dresden. (ZBW. 519.)
 E. KÄSTNER: Das Hausmuseum der Dresdner Bibliothek. (ZBF. 4.)
 O. DOUBLIER: Die Wiener Hofbibliothek in Kriegsgefahr. (ZBW. 33.)
 W. RONNEBERGER. Neuerungen in der Universitätsbibliothek Jena. (ZBW. 442.)
 A. BÖCKLER: Das Bilderarchiv der Preussischen Staatsbibliothek. (ZBW. 134.)
 F. A. VOIGT: Die Gerhard Hauptmann-Sammlung der Staats- und Universitätsbibliothek Breslau. (ZBW. 297.)
 F. KREIS: Wilhelm v. Humboldt und die Bibliotheken. (ZBW. 196.)
 M. BOLLERT: Johann Joachim Winckelmann als Bibliothekar. (ZBW. 482.)

19. Kiállítások.

Rövidítések: *AK*: Állami Könyvtár, *EK*: Egyetemi Könyvtár, *KK*: Központi Könyvtár, *NK*: Nemzeti Könyvtár, *NyK*: Nyilvános Közkönyvtár (Public Library), *OK*: Országos Könyvtár, *VK*: Városi Könyvtár.

A kiállításokon látni, mennyi fogékonyság van a könyvtárakban a köz iránt s azt is, hogy ez a fogékonyság csak egyszerű visszahatás-e, csak pusztán alkalomszerűség-e, vagy pedig van-e benne irányító hajlam, toborzó erő is? A német könyvtárak ez utóbbiban 1936-ban is utólérhetetlenek voltak. Elmult ugyan a Saar-kiállítások időszerűsége, de akadt bőven más. Németország fegyveres egyenjogúságának kihirdetését egy sereg nagyszabású kiállítás követi, mely a német haderő fejlődését mutatja be. A berlini *AK* „das wehrhafte Deutschland“ címmel és „zum Gewehr gehört das Buch“ jellegével a csatajeleneteket ábrázoló kódexminiaturáktól és a régi Turnierbücherek csoportjától a Kladderadatschig olyan anyagot állított ki közszemlére, mely minden német militarista szívét megdobogtatta. A kiállítást Blomberg hadügyminiszter nyitotta meg. A müncheni *AK* több más bajor könyvtárral és a Germanisches Museummal együtt a Maximilianum tágas termeiben ugyanilyen címen nyitott meg kiállítást, melyen viszont HITLER kancellár jelent meg. A kiállítás két osztályra tagozódott, az egyik a német hadászat történelmi fejlődését, a másik az egységes német birodalom eszméjéért vívott ezerekszázéves harc irodalmi emlékeit mutatta be. Két osztályra tagolódott a lipcei *VK* kiállítása is („Wehr und Waffen im Bilde des Buches“): az egyik katonai viselettörténeti, „a páncéltól az egyenruháig és a barnaingig“, a másik heraldikai, „a címer fejlődése a könyvművészetben“. A *ZBW* szerint élénk érdeklődés kísérte a jénai *EK* áprilisi kiállítását ugyanebből a tárgykörből. Az egyetemi hallgatóság lelkesedéssel szemlélte a több mint 300 hadművészeti könyvet. A mainzi *VK* magának Mainznak a katonai értékét válszította tárgyul (Das wehrhafte Mainz), annak öröme, hogy a német haderő a rajnai zónát ismét megszállotta.

A gyarmatok visszaszerzésének gondolata is fűtötte a német könyvtárakat. A boroszlói *EK* októberi kiállításának címe: „A német gyarmateszme és ennek megvalósítása 1914-ig“. Nem oly nyílt, hanem rejtett toborzó célzata volt a müncheni *AK* „Abesszínia kéziratokban, könyvekben és térképekben“ c. kiállításának is.

A gazdasági mozgósítást szolgálta a lipcei Deutsche Bücherei kiállítása: „Szárnyasok és házinyulak a német irodalomban — a szárnyastenyésztők VI. nemzetközi kongresszusa alkalmából“. A kongresszusok általában igen alkalmasak toborzó kiállítások rendezésére. A lipcei Birodalmi Bíróság Könyvtára a német jogászok kongresszusára megnyitott kiállításán („Fél évezred német jogtörténelme az irodalomban“) a nemzeti szocializmus jogi elveinek és joggyakorlatának történelmi gyökereit igyekezett feltárni. S a nemzeti szocializmus szempontjai szerint rendezte a nürnbergi pártnap idejére az ottani VK is a kiállítását: „A politikus Németország az irodalomban“. Lelkesítő, de egyúttal a németiség részére rokonszenvet kereső kiállításokat rendeztek az olimpiász idején. A berlini AK a középkori tornát könyvben és képekben, a müncheni AK a sportot az irodalomban mutatta be, míg a lipcei Deutsche Bücherei olimpiai kiállításának címe: A német könyv mint a kultúra fáklója.

A német toborzó kiállítások mellett szerte a világon számtalan évfordulós emlékkiállításokat rendeztek. A madridi NK, a newyorki és a bostoni NyK Lope de Vega, a newyorki NyK Mark Twain, Puskin, Brown, Macpherson, az oxfordi Bodleiana és az anderlehti VK Erasmus, a newyorki NyK, a genfi VK és az antwerpeni Musée Plantin Horatius, a berni Gutenberg-Museum Ulrich Hoepfli, a bostoni NyK Kipling, a newyorki Grolier Club Dibdin, a dortmundi V és OK a Grimm-testvérek, azután Humboldt, a karlsruhei OK Emil Strauss, a düsseldorfi V és OK Grabbe, a berlini AK Weber emlékére rendezett kiállítást, születésük, haláluk vagy főművük megjelenése valamely kerekszámú évfordulója alkalmából. Az anyag mindenütt egyforma: kéziratok, könyvek, arcképek.

Harmadik csoportba sorozhatjuk a helyi vonatkozású kiállításokat. A boroszlói AEK és a tübingiai EK az egyetemük történetére vonatkozó irodalmat, levél-, okirat- és képanyagot mutatták be, a marburgi EK kiállította egyeteme tanárainak arcképeit, a genfi NyK havi kiállításai egyikén Genf régi városképeit, egy másikon a genfi akadémia és egyetemre vonatkozó iratokat, leveleket, könyveket, cikkeket és képeket, egy harmadikon a reformáció genfi kezdetét, a dortmundi VOK Dortmundra vonatkozó XVI—XVII. századi irodalmat, majd Kelet- és Nyugatporoszország irodalmát, a karlsruhei OK a híres reichenauai kolostor scriptoriuma és miniaturiskolája emlékeit, a brüsszeli Kir. K. a brabanti humanizmus kódexeit és régi nyomtatványait, a pretoriai EK a délafrikai holland irodalmat, a pesarói VK a környékéről szóló kéziratokat, könyveket és metszeteket, a boroszlói VK a boroszlói család kutatás forrásait, a grázi EK a grázi Widmanstetter-féle nyomda (1587—1619) termékeit, a newyorki NyK New York állam téli madárvilágáról szóló illusztrált könyveket.

De nemcsak a lokálpatriotizmus szólal meg a helyi vonatkozású kiállításokban. Széles távlatú könyvtárak messze vidékek és népek iránt is igyekeznek érdeklődést kelteni. A berni OK és a newyorki NyK egy-egy kiállítása tárgyálul Egyiptomot választotta. A newyorki NyK ezenkívül hol japán fametszeteket, hol a Texasra, majd Rhode Islandra, Long Islandra, Arkansasra vonatkozó irodalmat szemléltette.

Különösen kedveltek a személyi témák. Egy-egy nagy író, művész vagy hőst mutatnak be könyvtári emlékeiben. A már említett emlékkiállításokon kívül a newyorki NyK Max Liebermannról, Pieter Breughelről, a genfi VK Homerosról, Napoleonról, Victor Hugoról, Chateaubriandról, a londoni Victoria-Albert Museum Dickensről rendezett havi kiállítást. Máskor meg valamelyik nagy mű különféle kiadásai a kiállítás tárgyai. A newyorki NyK az első örmény bibliafordítás ezeröttszázadik évfordulójára örménynyelvű bibliákat, a bostoni NyK a XVI—XVIII. századi angol bibliakiadásokat és a kaliforniai Huntington-K. általában az angol bibliakiadásokat állította ki. A Huntington-K. egy más alkalommal Milton Elveszett Paradicsomának

illusztrált kiadásait tárta a látogatói elé. Igen kedves volt a frankfurti Städel-intézet kiállítása: „A 90 éves Borzas Péli“.

Igen nagy a változatosság s részben a leleményesség a tartalmi tárgykörök megválogatásában. Izelítőül íme egy kis lista:

Boston NyK: Újanglia iskolakönyvei a XVII—XVIII. században.

Newark NyK: régi amerikai tankönyvek.

New York American Institute of Graphic Arts: a jövő iskolakönyve és elődei.

Drezda: OK: régi gyermekkönyvek 1860-ig

New York NyK: mesebeli szörnyek az irodalomban Minotaurustól a lochnessi szörnyig.

Zürich Közp. K: régi röplapok és „Neue Zeitungen“ égi tüneményekről, kísértetjárásról, szörnyszülöttekről.

Párizs NK: repülés, vasút és kerékpár régi metszetekben.

New York Grolier Club: útleírások a Tudorok és Stuartok korából.

New York NyK: a mindennapi élet a középkorban;

” ” ” viseletörténet 1400—1600;

” ” ” az angol színház 1660—1860;

” ” ” a brit vezérkar jelentése az amerikai szabadságharcból;

” ” ” népiünnepélyek, körmenetek, játékok 1350—1800;

” ” ” a mozgófilm művészete;

” ” ” a tökéletes sportember;

” ” ” dohányzás és kávé;

” ” ” amerikai postabélyegek;

Boston NyK: színesen illusztrált madárkönyvek;

Berlin ÁK: a német népdal a XV—XX. században;

Göttinga EK: a nő és a könyv (1. női szerzők könyvei, 2. könyvek nőkről, 3. könyvek nők részére, 4. nők és híres férfiak);

Prága NEK: (a stockholmi Kir. K. közreműködésével, J. Collijn nyári látogatásának hatása alatt) a cseh és svéd nép kulturális egymásrahatása az antireformáció korában;

Dortmund VOK: német költők kéziratai 1720—1935;

Oxford Bodleian K: régi orvostudományi kéziratok és nyomtatványok.

Az amerikai cambridgei Harvard EK szemináriumi ízű kiállításokat rendezett, havonta más-más egyetemi tantárgy köréből, pl. júniusban romanisztikából, júliusban klasszika filológiából, augusztusban matematikából és csillagászatból, szeptemberben anglisztikából, októberben germanisztikából stb.

Kedveltek voltak a bibliofil kiállítások is:

London First-edition Club: az 1935. év 50 legszebb angol könyve;

Stockholm N. Múz.: az 1935. év legszebb skandináv könyvei;

Varsó NK: a szép lengyel könyv (a könyvtárosok nemzetközi kongresszusa alkalmára);

Torino, Amici dell'Arte: az illusztrált olasz könyv;

Hága V. Múz.: a német könyvművészet;

Lexington EK: könyvművészet és művészi nyomtatványok;

Huntington K: ritka anvagra írt kéziratok;

New York NyK: a címlap fejlődése;

Kaunas (Kowno) VK: 2000 szovjetorosz könyv;

Halle EK: könyvkötések a gótikus kortól a XIX. századig;

Philadelphia Library Company: régi amerikai nyomtatványok (köztük 400 Franklin-nyomtatvány);

Jena EK: a nyomdászat a XV. században és a reformáció korában;

Ebbe a csoportba tartozik a grázi EK már említett Widmanstetter-kiállítása is.

Végül volt temérdek új szerzeménykiállítás is. A legnevezetesebb a bécsi NK-é (új szerzemények 1935 óta, köztük a Kephalaia-papirusz Mani hitvallásával, a Chester-Beatty-kódexhez tartozó töredék a III. századból, Rudolf von Ems, Wolfram von Eschenbach egy-egy kézirata, a Cerruttiak családi krónikája stb.) és a bostoni NyK új ösnyomatványszerzeményeinek kiállításai. A drezdai Iparművészeti Könyvtár a legjelentősebb ritkaságait állította ki.

A legnagyobb kiállító a newyorki NyK. A kiállítási termek egész sora áll rendelkezésére s állandó kiállításain kívül havonta vagy kéthavonta 6—8 váltakozó kiállítást tartott nyitva egyidőben. Folyóiratában, a BNY-ban ezeket a kiállításokat állandóan és jó propagandisztikus érzékkel ismertette. Hasonlóképpen járt el a bostoni NyK is, melynek kiállításait folyóiratának, a fürge „More books“-nak szerkesztője, HARASZTI ZOLTÁN ismertette s részben rendezte is.

A kiállítási katalógusokat az A. SCHRAMM tübingai egyetemi tanár vezetése alatt álló Múzeumtudományi Intézet gyűjti és rendszerezi.

20. A könyvtárak nevezetesebb gyarapódásai.

A bécsi NK megszerezte Nestroy „Judith und Holofernes“-ének eredeti kéziratát, Heinrich von Mügeln Valerius Maximus-fordításának 1350-ből származó kéziratát, Pankraz Engelhart von Hasselbach 1550-ben illuminált „Chronik der Stadt Eger“-jét. Az 1927-ben alapított zenei kéziratfényképgyűjtemény 1936 elején a 40.000-ik felvételt naplózta. Több mint 3000 eredeti zenei kézirat teljes fényképsorozatának birtokában van.

A müncheni AK az ausztriai kremsmünsteri kolostortól megvásárolta Henricus Monacensis képes krónikáját 1324-ből.

A karlsruhei OK vásárlás útján a Nizzachon név alatt ismert, 1399-ben írt héber kódex birtokába jutott. A kézirat Joh. Reuchlin egykori tulajdonából származik s ennek széljegyzeteivel van ellátva.

A mantovai VK a saját állományából gyarapította magát, amennyiben egy kolligátumban felfedezték Claudio Monteverdi zenei kézirateit.

A párizsi NK megvásárolta Allard du Chollet autográfgyűjteményét: híres írók 8000 levelét és fogalmazványát.

A British Museum könyvtára megszerezte Rossini „Stabat Mater“-ének eredeti kéziratát.

A manchesteri John Rylands-Könyvtár újabb papiruszszerményei meghatározása közben páratlan jelentőségű irodalmi emlékeket fedeztek fel: az egyik egy unciális papiruszkézirat a Kr. e. II. századból, Mózes V. könyvének 23—28. fejezetével, a másik a Kr. u. II. századból származik és Sz. János evangéliumának 18. fejezetét tartalmazza. Ezek az eddig ismert legrégibb biblia-, illetőleg újevangeliumkéziratok. (ZBF. 89. és Ph. 227.)

A durhami EK Boswell és Johnson levelezését, az edinburghi NK Sir Walter Scott „The heart of Midlothian“ c. regényének eredeti kéziratát szerezte meg.

A newyorki NyK legbecsesebb gyarapódása Ulrich von Reichenthal Concilienbuchjának egy 1450 táján illuminált kézirata.

A newyorki EK-nak E. Smith egyetemi tanár 275 darab történelmi becsű asztronómiai műszert ajándékozott.

A Harvard-EK megkapta az A. Thorndike-féle régi játékkártyagyűjteményt, 2100 teljes és 1300 hiányos sorozatot.

A chicagói Newbury-könyvtár gyarapódásai közt említésre méltó Philippe Vendelot és más XVI. századi komponisták kéziratainak egy gyűjteménye, összesen négy kötet az Este-címerrel díszítve.

A Princeton-EK igen nagyértékű szerzeménye Eugene Beauharnais levelezése: 20.000 levél Napoleon korából.

21. *Érdekesebb hírek.*

Az Országos Széchényi Könyvtár valamikor a müncheni Állami Könyvtárt választotta mintájául s úgy raktári rendszerében, raktárai berendezésében és szakrendszerében ezt utánozta. Véletlen-e, vagy a fejlődés természetes logikája, hogy most egyidőben tért át mindkettő új rendszerre? Igyekeznek megszabadulni a galériás raktáraktól, áttértek a vasállványrendszerre, aztán elhagyták a régi szakrendszert is s áttértek a numerus currensre. Münchenben 1936. január 7-én HITLER kancellár megjelent a könyvtárban, megtekintette a hétemeletes új vasraktárakat, jóváhagyta a régi szakrendszer mind a 212 szakának sutbadobását, a régi szakkatalógusok használaton kívül helyezését s meglepéssel vette tudomásul, hogy a könyvtár belekapcsolódott a nagy német Gesamtkatalogba s nemzetközi alakú nyomtatott címkartonokból rendezi be új katalógusait. Ezzel az új korszak megkezdődött. (ZBW. 94. és HARTMANN: Einige Mitteilungen, ZBW. 573.)

A newyorki Columbia-egyetem könyvtára hirdetésben mecénást keres egy 6000 kötetből álló magvartárgyú könyvtár megvételéhez. A könyvtár különösen a magyar történet forrásműveiben gazdag (PH. 227.). Úgy látszik, néhai Feleky Károly newyorki könyvtáráról van szó. Halljuk, hogy a pozsonyi Masaryk-akadémia is érdeklődik iránta. A könyvtár gazdagsága a Magyar Könyvszemle régi olvasói előtt ismeretes. Számos amerikai Kossuthlevél is van a birtokában. Gróf Teleki Pál „Evolution of Hungary“ című műve bibliográfiái függelékét nagyrészt Feleky állította össze, a saját könyvtárának állománya alapján.

A Maggs-cég Párizsban árverésre bocsátotta Chambord grófjának eddig az ausztriai frohsdorfi kastélyban őrzött könyvtárát. (G. M. G. BRUNET: La bibliothèque du Comte de Chambord. BB. 164.)

A göttingai Egyetemi Könyvtár 200 éves. 1815-ben akkori 350.000 kötetével Európa legnagyobb könyvtára volt. Mai állománya 850.000 kötet.

22. *Könyvtörténet, kódexismertetések.*

A magyarság szempontjából a két legfontosabb tanulmányt HOFFMANN EDITH írta. Az egyik Garázda Péter könyvtáráról szól (Reste der Bibliothek des Petrus Garázda, Grossprobsten von Nyitra: ZBW. 29.) s ebben az erről írt régibb tanulmánya (Régi magyar bibliofilek, 1929. 104—107. l.) eredményeit több pontban módosítja. A Garázda birtokából származó kétségtelen kódexek száma háromról négyre emelkedett (mind Flórencben, 1470 körül keletkezett). Az állítólagos Garázda-kódexek közül a bécsi Cornelius Celsiust már nem veszi számba, de viszont tekintetbe jöhet egy Garázda szempontjából eddig nem említett görög kódex a budapesti Egyetemi Könyvtárban. A német tanulmány életrajzi adatokban is bővebb a magyarnyelvűnél.

Még jelentősebb a másik dolgozata, melyben a Bécsi Képes Krónikát vizsgálja meg újra (Die Bücher Ludwigs des Grossen und die ungarische Bilderchronik: ZBW. 653.). Ebben régibb álláspontját (Régi magyar bibliofilek 17—23. l.) szintén illyesgen módosítja. Míg 1929-ben az volt a feltevése, hogy a krónika illuminált kódexe még 1370 (Nagy Lajos lengyel királlyá történt koronázása) előtt készült, most a kezdőlap miniatúrájában a Nagy Lajost és nejét megáldó Szent Katalin előfordulásából azt következteti, hogy a kódexet 1374 (a négyéves Katalin királyleány eljegyzésének éve) és 1376 (Katalin halála) közt festették. (De vajjon nem szolgálhatott-e alkalmat Szent Katalin alakjának megfestésére a kis Katalin megkeresztelése is?) A miniatúrista magyar voltát már nemcsak azzal bizonyítja, hogy a krónikásnál is többet tudott Szent László legendájából, hanem azzal is, hogy hasonlóképen Szent Istvánról is többet tud, mint amennyit Kálti Márk elmond, továbbá ismer sok egyéb, a szövegben elhallgatott történeti részletet,

mint pl. hogy Árpád lova fehér volt, hogy IV. István koronázását intrikák akadályozták meg, kitűnően ismeri a magyar urak címerreit, a krónikásnál többet mond el Róbert Károly családjáról stb. A miniatúrista tudott németül (a Hunt Pázmány-nevet félreértve a család címerébe kutyafejet fest), személyesen ismerte a magyar királyi udvarban megfordult Mügelnt és olvasta ennek krónikáját. Lehet, hogy azonos Meggyesi Miklóssal, Nagy Lajos címerfestőjével, kiről a király egy 1356-ban keltezett oklevélben azt mondja, hogy „megrendelésére sok kedves munkát végzett”.

Meg kell még említenünk a következő kitűnő tanulmányokat:

H. GOMOLL: Zu Cassiodors Bibliothek und ihrem Verhältnis zu Bobbio. (ZBW. 185.)

H. SCHREIBER: Beda in buchgeschichtlicher Betrachtung. (ZBW. 625.)

P. LEHMANN: Blätter, Seiten, Spalten, Zeilen. (ZBW. 333 és 411: a levélszámozás a VIII. sz. kódexekben fordul elő először, a XII. sz.-ban lesz gyakoribb, a XV.-ben általános; a lapszámozás kezdődik elvéve a XIII. sz.-ban, a XV.-ben lassan, de fokozatosan terjed, a XVI.-ban Aldus Manutius hatására általános lesz; hasáb- és sorszámozás az ókorban volt általános s egyre ritkább lett a középkorban.)

TH. KLAUSER: Repertorium Liturgicum und Liturgischer Spezialkatalog. (ZBW. 1: fontos útmutatás a kéziratkatalógizáláshoz.)

P. KARSTEDT: Eine Erfurter Handschriftenwerkstatt im ausgehenden Mittelalter. (ZBW. 19.)

H. MASCHKE: Der Verfasser des Büchleins von der Liebhabung Gottes. (ZBW. 261.)

A. BÖMER: Das Bild Gutenbergs. (ZBW. 284.)

A. RUPPEL: A quelle date doit être commémoré le demi-millénaire de l'art de l'imprimerie? (B. 192: a legrégebbi datált nyomtatvány az 1448. évi naptár, de ennél régebb az ugyanolyan betűkkel, de kezdetlegesebben nyomtatott keltezetlen töredék az utolsó ítéletről. A hagyományos nyomdászjubiläumok 1640-ben, 1740-ben, 1840-ben voltak.)

G. ZEDLER: Per la celebrazione del quinto centenario dell'invenzione della stampa. (B. 446: a kölni krónika tanúsága szerint a szedésnyomás 1440-ben kezdődött, amikor Gutenberg még Strassburgban volt. Ezért rendezik a nyomdászjubiléumot 1940-ben.)

G. ZEDLER: Die Schlusschrift des Catholicon. (ZBF. 47: a tanulmányhoz K. F. Bauer írt szellemes utószót, melyben az ősnymdászok által használt „patronae et formae” kifejezéseket magyarázza; a Catholicon nyomdája egyszerűen átvette a táblanyomatok nyelvhasználatát; eszerint „forma” fatáblát, „patrona” sablont jelentett.)

F. EICHLER: Ist das Gebetbuch Kaiser Maximilians I. für den St. Georgs-Ritterorden bestimmt gewesen? (ZBW. 190.)

K. F. BAUER: Leonhard Wagner, der Schöpfer der Fraktur. (Melléklet a ZBF. 1936. évi első számához.) — Noch einmal Leonhard Wagner. (ZBF. 1: Wagner nyomtatványokat másolt s imakönyvírásstílust teremtett; ez utóbbi előfutára volt a Theuerdanktípusnak.)

A. KHOMENTOVSKAIA: Felice Feliciano da Verona comme l'auteur de l'Hyperotomachia Poliphili. (B. 20. és 92.)

A. RÜMANN: Robinson und Robinsonaden. (Ph. 9.)

E. ZINNER: Johannes Müller von Königsberg. (Ph. 89.)

R. HÁLA: Christoph Plantin. (Mellékl. a Ph. 3. számához.)

A. RÜMANN: Embleme-Bücher des 16. u. 17. Jahrhunderts. (Ph. 161: Sambucusról is szól.)

M. BREYER: Südslavische Rara und Rarissima. (Ph. 247: különösen a glagolita ősnymtatványokról szóló része érdekes.)

J. TUROCZI-TROSTLER: Weltliteratur auf dem ungarischen Jahrmarkt. (Illusztrált melléklet a Ph. 7—8. számához; a magyar ponyvakiadásokról szól.)

23. Bibliográfia.

Elméleti szempontból figyelemreméltó TH. BESTERMANN előadása az angol könyvtároskongresszuson: A new bibliography of bibliographies (LAR. 297.), mely egyúttal kitűnő kritikája az eddigi bibliográfiáknak is. Szelekciót és magyarázó jegyzeteket követel. Továbbá L. S. JAST: Bibliography and the deluge: I accuse. (LAR. 353.)

Gyakorlati bibliográfiában a BNY vezet:

G. L. MC. KAY: American book auction catalogues 1713—1934. (BNy: a közlést már az előző évfolyamban kezdte meg s folytatta 1936-ban az egész éven át minden számban. A decemberi számmal fejezte be ezt az igen hatalmas, a könyvkereskedelem története szempontjából forrásértékű anyaggyűjtést.)

W. B. GAMBLE: History of aeronautics. (BNy: szintén az egész éven át folytatólag közölt bibliográfia a repülőgépek fejlődéséről. Közel 4000 mű leírása, szakok szerint csoportosítva.)

D. C. HASKELL: Ethiopie and the Italo-Ethiopian conflict 1928—1935. (BNy. 13: kb. 200 mű leírása.)

The *Townsend-plan*. (BNy. 321: a Townsend-terv még alig kétéves, de már van bibliográfiája. Több mint 100 cím, többnyire folyóiratcikkek címei.)

R. W. HENDERSON: How old is the game of racquets. (BNy. 403: a tenniszraket irodalma 1529—1788.)

D. LAWTON: A research into the origins of the dance. (BNy. 823: a táncról szóló bibliográfia tervezete. Eddig több mint 23.000 gépírással cím-cédula vár feldolgozásra.)

W. J. BURKE: The literature of slang. (BNy. 1013: a tolvajnyelv irodalma, a XVI. századtól, időrendben, analitikus címleírások a leőhelyek megemlékezésével.)

K. F. BAUER: Der röhelnde Gänsekiel. (ZBF. 80: német rabló- és lovagregények, 1833—1841. 60 cím.)

W. MUELLER: Versuch einer Bibliographie des Kaffees. (ZBF. 54. 86. 115: betűrendben, internacionális, kb. 300 cím.)

Modern German literatur. A list covering the last five years compiled by the Anglo German Academy. (LAR. 15. 61: az utolsó öt év német könyvtermelésének legjobb kiadványai.)

(Következő számunkban folytatjuk.)

RÉSUMÉ — INHALTSANGABE.

György Trócsányi: *Les bibliothèques des parlements*. Après un bref aperçu des causes qui firent ignorer les bibliothèques des parlements et amenèrent un désintéressement presque complet de la théorie bibliothéconomique à leur égard, et tout en remarquant que, pourtant, trente bibliothèques moyennes, bien constituées et sujettes à un développement vigoureux, représentent le type, l'auteur passe au détail de leur évolution et de l'extension progressive de leurs collections. A la suite de cet exposé il se trouve amené à constater que le rôle d'une bibliothèque ne saurait être apprécié dans toute son ampleur, qu'en tenant compte des rapports fonctionnels de l'ensemble des institutions culturelles d'une nation et que, par conséquent, pour comprendre l'importance des bibliothèques des parlements il ne suffit point de connaître leur activité, mais il faut encore reconnaître les principes directeurs qui les régissent, l'essence de leur raison d'être profonde. Ces institutions constituent, — comme l'avait déjà constaté KIRSCHNER, bibliothécaire